

LUCIDA

INTERVALLA

PRILOZI ODELJENJA ZA
KLASIČNE NAUKE

25
(1/2002)

FILOZOFSKI FAKULTET
U BEOGRADU
2002

Bogdana Đukić

Jedan antički odgovor na sivevremeno pitanje: Plutarh, *Da li je moguće imati mnogo prijatelja*

Sad je pitanje da li treba steći što više prijatelja ili će ono što je izgleda dobro rečeno o gostoprimstvu:

»Gostiju ne treba mnogo, al' niti da sasvim si bez njih«
pristajati i za prijateljstvo? To jest da ne treba biti ni bez prijatelja uopšte niti imati suviše mnogo prijatelja?

Aristotel, *Nikomahova etika* 1170b (prev. R. Šalabalić)

O prijateljstvu je u antici vrlo često pisano. Počevši od Homera, koji je u likovima Ahileja i Patrokla uspostavio arhetip pravih prijatelja, prijateljstvo se nadalje, kao *modus vivendi* slobodnog i obrazovanog antičkog čoveka, javlja kao vrlo čest motiv u helenskoj književnosti. Posebnu pažnju ovom fenomenu posvećuju filosofi. Sokratov stav o prijateljstvu sačuvan nam je u delima dvojice njegovih učenika: Ksenofontovim *Uspomenama na Sokrata* i Platonovom dijalogu *Lisid*. Aristotel o prijateljstvu govori u nekoliko svojih dela, *Eudemovoj* i *Velikoj etici*, *Retorici*, a najsystematičnije raspravlja o njemu u osmoj i devetoj knjizi *Nikomahove etike*. Znamo da je i Teofrast ostavio za sobom spis posvećen prijateljstvu. Peripatetičari su priznavali čak četiri vrste prijateljstva: »tair^oa, xen^oa, suggenik^o i °rtik^o fil^oa. Iznijansirana terminologija, kada je prijateljstvo u pitanju, susreće se i kod stoičara, koji su opet, shodno svom učenju, prijateljstvu ostavljali mogućnost da postoji samo među mudrima. Prijateljstvo je bilo naročito cenjeno među epikurejcima. Od helenskih pesnika i filosa modele i ideje o ovom pitanju preuzeli su i rimski pisci.

Spis koji je pred nama – pisca koji je modernom čitaocu verovatno poznatiji po svojim *Uporednim životopisima* – bavi se na jedan pristupačan,

danas bismo čak rekli popularan način, pitanjem koje ništa manje ne bi trebalo da zaokuplja savremenog čoveka no što je nekada zaokupljalo čoveka antike. Primetno se oslanjajući na Aristotela i peripatetičku tradiciju, Plutarh ovim spisom nastoji da u svom prepoznatljivom moralizatorskom maniru odgovori na pitanja: šta je prijateljstvo, na koji način se ono stiče, i najzad – da li je moguće imati mnogo prijatelja?

Kako bi potkrepio svoju osnovnu misao da nije jednostavno steći čak ni jednoga prijatelja, a kamoli čitavo mnoštvo, Plutarh nastoji da postepeno dovede čitaoca do takvog zaključka iznoseći pred njega čitav niz dokaza ilustriranih primerima, izmišljenim, ali i onim koje je ostavilo bogato grčko predanje – jer upravo predanje pominje prijatelje skoro isključivo u parovima. Sama čovekova sposobnost da voli (φιλέῃν), ukoliko bi se usmerila istovremeno na mnogo prijatelja (πολλοί), ne bi bila u stanju da adekvatnom jačinom odgovori na njihovu potrebu da budu voljeni od svog prijatelja. Ljudi, međutim, često padaju u zabludu da imaju mnogo prijatelja, budući da su skloni da prijateljstvom proglase svoja brojna prolazna poznanstva. Toj opasnosti naročito su izloženi ljudi bogati i moćni, koje poput muva prate čitavi rojevi udvorica, laskavaca i parazita.

Pravo prijateljstvo sastoji se iz tri komponente: to su vrlina (kao καλῶν), prisno druženje (kao ὄψιν) i uzajamna pomoć (kao ἀνάγκη). Ostvariti svaku od njih sa velikim brojem prijatelja nemoguće je, kao što je i ljude, tj. njihovu vrlinu, nemoguće pravilno proceniti te odabrati za kratko vreme. Prijateljstvo sa osobom koja ne bi bila u stanju da odgovori jednakim prijateljstvom nedostojno je; takvog »prijateljstva« treba se rešiti. To je još jedna neprijatnost koja bi trebalo da nas odgovori od težnje da imamo mnogo prijatelja. Prijatelje treba sami da tražimo, a ne da prihvatimo za prijatelja svakoga koji nam se nameće tražeći naše prijateljstvo. Druženje kao ispoljavanje intimnosti koju istinsko prijateljstvo podrazumeva moguće je tek ako imamo samo jednog ili bar vrlo mali broj prijatelja. Čak su i uzajamna pomoć i usluge onemogućene »mnogoprijateljstvom« (πολυφιλία): želje su različite, vremenski se mogu podudariti, a kad im se ne udovolji, slede razmirice i ljubomora. Smatrati pak nekoga prijateljem znači prihvatiti i

Bogdana Đukić

njegove neprijatelje kao sopstvene. Ta okolnost čini prijateljstvo s velikim brojem ljudi vrlo opasnim. Najzad, podseća Plutarh, prijateljstvo počiva na karakternoj sličnosti prijatelja: s tim u skladu, prijateljevanje s mnoštvom ljudi odgovaralo bi još jedino naravi prevrtljivog i pritvornog Proteja, dok se pravi prijatelj – zaključuje Plutarh – retko i teško pronalazi.

DA LI JE MOGUĆE IMATI MNOGO PRIJATELJA?

1 Menona Tesalca,¹ koji je smatrao da je već sasvim vešt govornik, a i da je, [93B] da citiramo Empedokla,²

visove mudrosti dosega,

upitao je Sokrat šta je vrlina. Ovaj je na to samouvereno i spremno odgovorio da postoji vrlina svojstvena detetu i vrlina svojstvena starcu, muškarcu i ženi, vladaru i običnom čoveku, gospodaru i sluzi. Sokrat mu tad reče: »Baš lepo: ja sam te upitao za jednu vrlinu, a ti si uskomešao čitav roj«³ – čime je sasvim dobro procenio da je ovaj krenuo u nabranje zato što ne poznaje nijednu vrlinu. Ne bi li se, dakle, mogao ko i nama narugati [93C] što još nismo stekli nijedno valjano prijateljstvo, a strahujemo da nam se ne desi da zapadnemo u mnogoprijateljavanje? Zaista, gotovo da se uopšte ne razlikujemo od sakatog i slepog čoveka koji se plaši da ne postane storuki Brijarej⁴ i svevi-deći Arg.⁵ I pored toga savim se slažemo sa onim mladićem kod Menandra, koji kaže da svako drži za čudesno veliko dobro

*i sen ako prijatelja ima.*⁶

2 Jedna od važnijih prepreka u sticanju prijatelja jeste svakako i žudnja da ih bude što više, sasvim slična onoj u razuzdanih žena,⁷ pa zbog nje, pošto se često [93D] zbližavamo sa mnogo ljudi, nismo u stanju da održavamo prva prijateljstva te ona, zanemarena, iščezavaju. Ili, još bolje, kao što je Hipsipilin štićenik seo na livadu i stao da bere

*grabeći jedan za drugim
plen cvetni, radosne duše
s detinjom nezasitošću,*⁸

tako svakoga od nas – budući da volimo nove stvari, ali ih se brzo i zasitimo – vazda privlači najsvežije i tek rascvetalo prijateljstvo i u drugi plan stavlja mnoga, pa i tek započeta prijateljstva i druženja: iz želje za novim plenom prelazimo preko onoga koji upravo osvajamo.

[93E] No, polazeći najpre, kao od ognjišta,⁹ od predanja o slavnim ljudima, koje nam je ostavljeno da pruža primer pravih prijatelja, uzmimo za svedoka

naših reči, ujedno i savetodavca, daleka i drevna vremena u kojima se kao parovi nerazdvojnih prijatelja pominju Tezej i Piritoj, Ahilej i Patroklo, Orest i Pilad, Fintija i Damon, Epaminonda i Pelopida.¹⁰ Jer, prijateljstvo je poput životinje koja živi u paru, a ne u stadu ili jatu, pa je i prijatelja smatrati drugim svojim bićem i druga nazivati drugim delom sebe svojstveno samo onima koji se dvoјstvom služe kao merom prijateljstva? Nije moguće steći ni monogo robova a ni mnogo prijatelja sa malo novca. [93F] Šta je, onda, moneta prijateljstva? Dobronamernost i ljubav praćene vrlinom – a to su osobine koje su u ljudskoj prirodi najmanje zastupljene. Otuda je nemoguće silno voleti mnoge ljude i zauzvrat biti jednako voljen, već, kao što reke koje se račvaju i dele u mnogo rukavaca na kraju teku slabe i male, tako i plam ljubavi koju čovek nosi u duši, kada se razdeli mnogima, tek neznatno tinja.¹¹ Stoga je i među životinjama snažnija ljubav prema mladunčetu razvijena u onih koje rađaju samo jedanput, [94] a Homer voljenog sina naziva »jedincom kasnorodnim«,¹² što će reći detetom roditelja koji niti imaju niti će imati više dece.

3 Ne tražimo baš da prijatelj bude »jedinac«; neka bude i drugih, ali neka bude bar jedan »kasnorodan« i stečen pod stare dane, koji je zajedno s nama pojeo vremenom onu poslovičnu vreću soli.¹³ A ne kao što sada mnogi nazivaju prijateljima one sa kojima su jednom zajedno popili piće ili se poigrali loptom, kockali se ili zaustavili negde na trenutak: oni skupljaju prijatelje po krčmama, palestrama i trgovima. Pošto onda po kućama bogatih i moćnih ljudi [94B] vide vrevu i buku mnoštva posetilaca, koji domaćine ljubazno pozdravljaju, rukuju se i dodvoravaju, ljudi bogataše smatraju srećnicima jer imaju veliki broj prijatelja; a opet, vide i više muva u njihovim kuhinjama. Ali, muve ne ostaju tu pošto se pojedu poslastice, kao što ni svi ti ljudi ne ostaju kada ponestane koristi.

Istinsko prijateljstvo, međutim, poglavito iziskuje tri stvari: vrlinu koja mu daje lepotu, druženje koje pruža užitak i korist koja je njegov neophodan sastojak.¹⁴ Treba, naime, prvo odabrati pa prihvatiti nekoga za prijatelja, a onda se radovati zbog vremena provedenog u njegovom društvu i moći u nevolji računati na njegovu uslugu. Sve se to suprotstavlja čovekovoј težnji za mnoštvom prijatelja, a ponajviše ono najvažnije – odabir. Stoga treba, pre

svega, pažljivo razmotriti da li je moguće [94C] za kratko vreme dobro proceniti igrače koji će zajedno igrati, veslače koji će zajedno veslati, sluge koje će se starati o domaćinstvu ili buduće dečije vaspitače, a kamoli mnoštvo prijatelja, koji se zajedno spremaju da uđu u borbu sa neizvesnim ishodom i svako

*u pobedi sebe za nagradu nudi,
u porazu gneva se čuva.*¹⁵

Naime, čak i u olujama po kakvim se lađe se ne otiskuju na more, čak i u nepogodama kakve prevazilaze očekivanja ljudi koji podižu utvrđenja, dodaju lukama nasipe i lukobrane – [94D] čak i tada prijateljstvo može da ponudi pribežište i pomoć – ono prijateljstvo koje se osvedočilo kao pravo i postojano. Prijateljstvo, pak, koje je izmaklo proverbi prolazi kao i novac kada se otkrije da je lažan:

*srećan je ko ga se
otresô, ko nije, želi da jeste.*¹⁶

To i jeste problem: uopšte nije lako pobeći ili otresti se neprijatnog prijateljstva.¹⁷ Kao što se hrana koja nam škodi i koju teško podnosimo ne zadržava u organizmu, a da nam ne uzrokuje bolove i sasvim nas ne izmuči, niti se izbacuje u onom obliku u kom je uneta, već promenjenom, izmešana i odvratna, tako je i sa rđavim prijateljem: ili nas svojim prisustvom muči i vređa, ili ga silom, [94E] uz osećanje mržnje i neprijateljstva, izbacujemo poput žuči.

4 Stoga ne treba olako da prihvatamo slučajna poznanstva i odmah postavimo privrženi ljudima koje smo tek upoznali, niti da prijateljujemo sa onima koji traže naše prijateljstvo, već mi treba da tražimo one koji su prijateljstva dostojni. Nipošto ne treba uzimati ono što se lako osvaja. Upravo tako do masline i vinove loze dolazimo tek pošto pregazimo i odgurnemo od sebe korov¹⁸ i trnje koji nastoje da nas zadrže. U tom smislu uvek je dobro ne stvarati sebi bliskog prijatelja od čoveka koji olako pruža zagrljaje, već u zagrljaj primiti one koje sami smatramo zbilja dostojnima i korisnima.

5 [94F] Kao što je Zeuksid,¹⁹ pošto su ga neki optuživali da sporo slika, odgovorio: »Priznajem da sporo slikam, ali to treba i da traje dugo«, tako i oni koji su prihvatili dugo proveravano prijateljstvo i druženje treba i da ga čuvaju. Pošto, očito, nije lako proceniti mnogo prijatelja, da li je lakše prijateljevati sa mnogima – ili je i to nemoguće? Jer zaista predstavlja uživanje saživljavanje dvaju osoba koje nastaje kroz prijateljstvo, a najveće zadovoljstvo je pri tom u onome što se zajedno proživljava iz dana u dan:

Bogdana Đukić

*nećemo više živi, od dragih drugara daleko,
međ njima sedeći većat.*²⁰

[95] Menelaj pak o Odiseju kaže:

*...i ništa
ne bi razdvojilo ljubavi naše i našeg veselja
dokle nas ne bi smrtna oblačina pokrila crna.*²¹

Izgleda, međutim, da prijateljjevanje sa mnogo ljudi (kako ga nazivamo) proizvodi suprotno dejstvo. Prijateljstvo, naime, zbližava, sjedinjuje i održava obe strane u zajedništvu, budući da je ispunjeno intenzivnim druženjem i mnogim dokazima prijateljske ljubavi

*ko što se belo mleko od soka smokvenog grušā*²²

[95B] kako to kaže Empedokle²³ (jer prijateljstvo želi da ostvari upravo takvo jedinstvo i spoj). S druge strane, prijateljjevanje s mnogo ljudi razdvaja ih, udaljava i odvraća jedne od drugih, budući da time što u čoveku privlači i skreće pažnju čas na jednog čas na drugog prijatelja, ne dozvoljava da tokom druženja, koje obavlja i učvršćuje prijateljstvo, dođe do stapanja i srastanja međusobne naklonosti. Ovo odmah povlači za sobom nejednakost u pogledu mogućnosti pružanja pomoći, pa i nelagodnost; dobre i korisne strane prijateljstva prerastaju u teret kroz prijateljjevanje sa mnogima.

*U svakom će čoveku jednaka briga
odgovor drugi da probudi.*²⁴

Naše prirode, naime, niti streme istim ciljevima, niti nas vazda povezuju iste sudbine; [95C] štaviše, prilike povoljne da se nešto obavi, baš kao i vetrovi, jednima duvaju u jedra a za druge su nepovoljne.

6 I zaista, ako bi svim prijateljima bilo potrebno naći se pri ruci u isto vreme, teško bi bilo udovoljiti svima, bilo da ih treba posavetovati, pomoći im u državičkim poslovima, podržati u ambicioznim nastojanjima ili prihvatiti nečije gostoprimstvo. Pa ako se slučajno dogodi da u istom trenutku rade i doživljavaju različite stvari, te jedan moli da plovimo s njim u daleke krajeve, drugi, pak, koji je baš tada pozvan na sud, da ga zastupamo, treći, sudija, da mu budemo pomoćnik, četvrti, koji nešto kupuje ili prodaje, da taj posao zajedno obavimo, peti, mladoženja, da zajedno prinesemo žrtve, a šesti, u žalosti, da saučestvujemo u njegovom bolu²⁵ –

*grad što u isti mah kâda pun je
jadikovki i peana pobednih*²⁶

– to je mnogoprijateljstvo. [95D] Da se svima pomogne nije izvodljivo,²⁷ ne odazvati se nikome, to nije umesno, a jednome pomoći i uvrediti ostale dovodi čoveka u neugodan položaj,

*jer niko ko voli ne želi zanemaren biti.*²⁸

Međutim, ljudi s priličnom blagošću podnose nemarnost i lakomislenost bezbrižnost svojih prijatelja, pa bez ljutnje prihvataju i ovakva njihova izgovaranja: »Zaboravio sam« ili »Nisam znao«. No, onaj ko kaže svome prijatelju: »Nisam bio uz tebe na sudu jer sam bio uz drugog prijatelja«, i »Nisam te obišao dok si imao groznicu jer sam bio sa tim i tim i pomagao mu da napravi zabavu za prijatelje«, ko, dakle, kao uzrok svoje nemarnosti navodi obzir prema drugome, [95E] ne biva oslobođen prekora, već mu pridodaje još i ljubomoru. Ali većina ljudi, izgleda, razmišlja jedino o tome šta prijateljstvo sa mnoštvom ljudi može da pruži, a previda ono što takvo prijateljstvo traži za uzvrat i zaboravlja na to da onaj ko primi usluge mnogih ljudi, onda kada su mu potrebne, treba mnogima i da pomogne kada pomoć zatraže. Kao što, dakle, Brijarej,²⁹ koji sa sto ruku pribavlja hranu za pedeset želudaca, nema ništa više no mi koji se dvema rukama staramo o jednom trbuhu, tako i imati na raspolaganju veliki broj prijatelja nosi u sebi i obavezu služenja mnogima, saučestvovanje u njihovim zešnjama, poslovima i naporima. Ne treba verovati Euripidu kada kaže:

*umereno bi prijateljstvo trebalo
jedne da s drugima smrtnike spaja
[95F] i da ne dosegne samu srž duše;
mora biti lako razdreti dušu
od njihovih čini, odbaciti ih ili privući,*³⁰

jer on, baš kao uže jedra, otpušta ili privlači prijateljstvo prema potrebi. Nego primenimo to, Euripide, na neprijateljstva, i savetujmo »umerene« svađe »i da ne dosegnu samu srž duše« no da »mora biti lako razdreti dušu« od mržnje, strasti, pritužbi i sumnjičenja. [96] Pre treba poslušati slavnu pitagorejsku³¹ izreku: »ne pružaj desnicu mnogima«, što će reći: nemoj od mnogih činiti svoje prijatelje, i nemoj prihvatati prijateljstvo koje pripada mnogima ili čak svima; pa ni samo jednome, ako bi takvo prijateljstvo donosilo sa

sobom mnogo patnje, pre svega zbog nesaučestvovanja u strahovima, tugovanju, naporima, opasnostima, što je sve sasvim sigurno nepodnošljivo slobodnim i plemenitim ljudima.

Istinite su reči mudraca Hilona,³² koji je onome što je rekao da nema nijednog neprijatelja kazao: »Izgleda da ti ni prijatelja nemaš«. Jer, neprijateljstva prate prijateljstva na veoma malom odstojanju i prepliću se s njima, 7 [96B] budući da nema čoveka koji se neće osetiti lično pogođen nepravdom ili uvredom nanesenom svome prijatelju i koji neće podeliti mržnju upućenu ovome. Neprijatelji, naime, na nečijeg prijatelja vrlo brzo počinju gledati sa podozrenjem, čak mržnjom, a prijatelji mu, opet, često zavide i prema njemu se ponašaju ljubomorno i odbojno. Kao što je, dakle, odgovor proročišta dat Timesiji³³ u pogledu kolonije nagoveštavao:

rojevi pčela će ti ubrzo postati ose,

tako oni koji traže pčelinjak prijatelja neprimetno upadaju u osinjak neprijatelja.

Nemaju jednaku težinu zlopamćenje neprijatelja i zahvalnost prijatelja. Gledaj samo kako je Aleksandar postupio [96C] sa prijateljima i ukućanima Filotnim i Parmenionovim,³⁴ a kako sa Dionovim Dionisije,³⁵ sa Plautovim³⁶ Neron i Sejanovim³⁷ Tiberije, mučeći ih i ubijajući. Kao što Kreontu nisu bili od pomoći ni zlatna kruna ni plašt njegove kćeri, već ga je, kada joj je iznenada pritrčao i zagrlio je, zajedno sa njom spalila i usmrtila vatra koja se zapalila,³⁸ tako i neki ljudi, ne uzevši udela u sreći svojih prijatelja, propadaju sa njima u njihovoj nesreći. To se najčešće dešava filosofima i ljudima prefinjenog odgoja, kao što je Tezej sa Piritojem, kažnjenim i okovanim

*u negvama nekovanim dug dužnosti dao.*³⁹

[96D] Za vreme kuge, priča Tukidid, oni koji su imali najviše vrline umirali su zajedno sa obolelim prijateljima. Zanimarivali su sami sebe, odlazeći onima koji su takve pažnje bili dostojni.⁴⁰

8 Stoga ne priliči da tako neštedimice rasipamo vrlinu čas je sjedinjujući sa jednom, a čas njome prožimajući odnos sa drugom osobom, već treba da se držimo ljudi koji su sposobni da održavaju jednako zajedništvo, a to će reći da budemo prijatelji sa onima koji mogu da uzvrate jednakim učešćem u prijateljstvu i zajedništvu.⁴¹ I upravo to i predstavlja najveću od svih prepreka

prijateljevanju sa mnogo ljudi: prijateljstvo se, naime, rađa zahvaljujući sličnosti.⁴² Kad se već i životinje, koje nemaju dušu, sjedinjuju sa pripadnicima različite vrste tek pod prisilom, [96E] i pri tom se opiru privijajući se zemlji i kostrešeći se beže jedne od drugih, dok se sa onima iste vrste i sa srodnim sjedinjuju na obostrano zadovoljstvo i rado stupaju u zajednicu, kako je onda moguće da se razvije prijateljstvo među ljudima različitih naravi i običaja, koji ne proživljavaju iste stvari i imaju druga životna načela? Harmonija, naime, kroz disonancu tonova proizvedenih na harfi i formingi, ostvaruje skladno sazvučje, budući da se nekako posredstvom visokih i niskih tonova rađa sličnost. S druge strane, pak, ništa što je neslično, neusklađeno i nejednako ne treba da ima udela u harmoniji i skladnom sazvučju prijateljstva: prijateljstvo treba u svemu da sadrži usaglašenost [96F] – u razgovoru, donošenju odluka, načinu mišljenja i emocijama, baš kao da je jedna duša raspodeljena u više tela.

9 Ima li, dakle, čoveka tako neumorna, promenljiva i svemu prilagodljiva da se sa mnogima usaglasi i bude sposoban da pristane uz svakoga od njih, a ne osmehne se prezrivo kada Teognid opominje

*ćud polipa uzmi promenljive boje, koji pošto se sasvim uz stenu
privije, izgledom se takav, njoj nalik, pokazuje?*⁴³

Međutim, promene svojstvene polipu nisu dubinske, već nastaju na samoj površini njegovog tela, koje zahvaljujući svojoj gustini i poroznosti prima u sebe emanacije materije u čijoj se blizini nađe, [97] dok prijateljstva nastoje da sličnima učine karaktere, senzibilitet, način mišljenja, interesovanja i životne stavove ljudi koje povezuju. Ovo prvo je delo dostojno jednog beskrupuloznog nesrećnika, Proteja,⁴⁴ koji se često čarolijom u istom trenutku preobraća iz jednog lika u drugi, pa je u stanju da zajedno sa ljubiteljima pisane reči čita, sa rvačima da se valja po prašini, da lovi sa ljubiteljima lova, a sa ljubiteljima čašice da se opija, te podržava candidature raznim političarima, nemajući sopstvene izgrađenosti karaktera. Kao što filosofi koji proučavaju prirodu [97B] kažu da se bezoblična i bezbojna supstanca i materija nalazi u osnovi svega i sama od sebe menja oblik, pa čas plamti, čas postaje vlažna, i sad je vazdušasta a potom čvrsta, tako bi trebalo i da osnovu za posedovanje mnogo prijatelja predstavlja duša sposobna za najrazličitija osećanja i po-

Bogdana Đukić

našanja, nestalna i sklona svakojakim promenama. Prijateljstvo, međutim, zahteva karakter stabilan, pouzdan i postojan na jednom mestu i u jednom zajedničkom životu. Zbog toga se retko i teško pronalazi pravi prijatelj.

BELEŠKE

¹ Menon je glavni Sokratov sagovornik u istoimenom Platonovom dijalogu o vrlini.

² Grčki filosof (5. v. pre Hr.) iz Akraganta na Siciliji. Pripisuju mu se dela *O prirodi* (Περὶ φύσεως) i *Očišćenja* (Καθάρμο), oba napisana u heksametru, od kojih su sačuvani samo fragmenti. Za navod koji sledi v. Diels, *Fragmente der Vorsokratiker*, I, str. 225.

³ Platon, *Menon* 71D i dalje.

⁴ Brijarej (ili Egeon – prvo ime dali su mu bogovi a drugo smrtnici) mitsko je biće, Uranov i Gejin sin, jedan od trojice storukih divova. Strahujući od njihove snage, Uran je storuke divove okovao u utrobi zemlje, odakle ih je oslobodio Zevs da bi mu pomogli u borbi protiv titana (*Ilijada* 1,396–406; Hesiod, *Teogonija* 147–153 i 617–735).

⁵ Arg je mitsko biće sa velikim brojem očiju raspoređenih po telu. Otuda je slovio za najboljeg čuvara. Tu ulogu dodelila mu je Hera kada je pretvorila Iju u kravu, ljubomorna na devojčinu lepotu. Arga je ubio Hermes po Zevsovom nalogu.

⁶ Navedeni stih je iz Menandrove fragmentovane komedije *Epiclerus*. Širi navod tog istog mesta Plutarh daje u spisu *De fraterno amore* (cf. *Moralia* 479C).

⁷ U brojne helenske pisce koji su pisali o prijateljstvu spada i Lukijan iz Samosate (2. vek). U dijalogu *Toksarid*, u kome je razgovor Skita Toksarida i Grka Mnesipa okvir za deset priča o prijateljima, Lukijan iznosi poređenje slično ovome koje stoji kod Plutarha, i kaže: ὁν ἐστὶν ὁ πολὺ φιλοῦν ἀμοιβὴν ὅμνην δοκῶν ταῦν κοινὰν ταῦν κατὰ μοίρην ὡς καὶ οἱ ἀμεταμέλητοι ἐμὸν ἔχοντες, σκῆπτρον αὐτῶν τῆν φιλοῦσαν, πρὸς πολλὰ ἐχόντων διαίρεσιν... (*Toxaris* 37). Treba obratiti pažnju i na misao iznesenu u drugom delu tog Lukijanovog iskaza, koja se podudara sa jednim od argumenata koje Plutarh iznosi protiv mnogoprijateljavanja (v. niže 93F).

⁸ Stihovi su iz Euripidove fragmentovane tragedije *Hipsipila* (Nauck, *Trag. Gr. Fr.*, Euripides 754). Hipsipilu – kćer Taosa, kralja Lemna, kasnije i samu kraljicu – oteli su gusari i prodali je kao robinju nemejskom kralju Likurgu, koji ju je postavio za vaspitačicu svom sinu Anhemoru.

⁹ Tj. kao od najvažnijeg. Ognjištu su, naime, Heleni pridavali velik značaj – toliki da se, ilustracije radi, pri osnivanju kolonije vatra za novu naseobinu prenosila s ognjišta metropole. Uostalom, Hestija, zaštitnica ognjišta, spada u dvanaest velikih božanstava, a njen kult bio je od najrasprostranjenijih.

¹⁰ Plutarh se ovde osvrće isključivo na primere iz grčke mitologije i istorije. **Piritoj** – kralj Lapita u Tesaliji; kao bliskom prijatelju Tezeju mu je pomogao u (neuspehom) pokušaju da izvede Persefonu iz Hadovog carstva. **Pilad** – sin Strofije, kralj Fokide, blizak Orestov prijatelj, kasnije se oženio njegovom sestrom. **Damon** – ponudio da sam bude ubijen ukoliko se njegov prijatelj Fintija, optužen za zaveru protiv sirakuškog tiranina Dionisija Starijeg, ne vrati da bude kažnjen. **Epaminonda** (c.420–c.362) – slavan te-

banski državnik i vojskovođa, osnivač Tebanskog saveza. **Pelopida** – istaknut tebanski vojskovođa s početka 4. veka pre Hr.

¹¹ Vidi belešku 7.

¹² *Ilijada* 9,482; *Odiseja* 16,19.

¹³ »Vreća soli« ovde, kao i kod drugih pisaca (Aristotel, *Eth. Nic.* 8,3,8 [1156B]; Ciceron, *Amic.* 67), znači dug vremenski period potreban da bi se dve osobe dobro upoznale i istinski prijateljlile.

¹⁴ Dobro (ἡγάχα), prijatno (ὀδᾶ) i korisno (κέρδιμον) kao predmete prijateljske ljubavi ustanovio je Aristotel (*Eth. Nic.* 8,2,1 [1155B]), koji je prijateljstvu posvetio osmu i devetu knjigu *Nikomahove etike*, mada o ovom fenomenu ima reči i u nekim drugim njegovim delima. Navedenoj relaciji odgovara podela na tri vrste prijateljstva, od kojih se prvo (i, po Aristotelu, jedino pravo) prijateljstvo zasniva na vrlini, drugo na uživanju, a treće na koristoljublju (*Eth. Nic.* 8,3–4 [1156A–1157B]).

¹⁵ Nauck, *Trag. Gr. Fr.*, Adespota 779.

¹⁶ Stihovi su preuzeti iz nekog nesačuvanog Sofoklovog dela. Plutarh ih potpunije citira u spisu *Amatorius* (*Moralia* 768E).

¹⁷ S ovim se može uporediti šta o raskidanju prijateljstva misli Aristotel, *Eth. Nic.* 8,3,1–3 [1156A].

¹⁸ Radi jasnijeg kontrasta, prevodilac se odlučuje da ime biljke ἡπαρῆν prevede opštim nazivom *korov*.

¹⁹ Veoma slavan grčki slikar (druga polovina 5. veka pre Hr.) iz Herakleje u južnoj Italiji, usavršio odnos svetlosti i senke.

²⁰ *Ilijada* 23,77–78 (prev. M. Đurić).

²¹ *Odiseja* 4,178–180 (prevod M. Đurić).

²² Verovatno Empedoklova adaptacija Homera; citirano prema *Ilijadi* 5,902 (prev. M. Đurić). Diels, *Fragmente der Vorsokratiker*, I, str. 239.

²³ O Empedoklu v. belešku 2.

²⁴ Bergk, *Poet. Lyr. Gr.*, Adespota 99 (III, str. 721).

²⁵ Upor. Aristotel, *Eth. Nic.* 9,10,5 [1171A].

²⁶ Sofokle, *Car Edip* 4.

²⁷ Upor. Aristotel, *Eth. Nic.* 9,10,2 [1170B].

²⁸ Menandrov stih citiran i u spisu *De fraterno amore* (*Moralia* 491C). Kock, *Com. Att. Fr.*, III, str. 213.

²⁹ O Brijareju v. belešku 4.

³⁰ Euripid, *Hipolit* 253 i dalje.

³¹ Za filozofa Pitagoru (druga polovina 6. veka pre Hr.) i njegovu filozofsku školu vezuje se čitav niz sentencija na temu prijateljstva, koje su u kasnijim vekovima postale gotovo poslovične, npr. »Prijateljima je sve zajedničko« (Platon, *Fedar* 279C). Pitagori se gotovo sa sigurnošću može pripisati i misao da prijatelji treba da budu kao jedna duša u dva tela, o čemu govori i Plutarh (v. niže, 96F; upor. Aristotel, *Eth. Nic.* 9,8,2 [1168B]).

³² Jedan od sedmorice grčkih mudraca (6. vek pre Hr.). Sačuvane su, posredno, i neke od misli sedmorice mudraca o prijateljstvu. Solon, primera radi, savetuje da prijatelje ne

treba sticati na brzinu, a kad smo prijatelja jednom stekli, ne treba da ga odbacimo (Dio-
gen Laertije 1,60). Upor. Plutarhovu misao o tome – gore, 94F.

³³ Timesija iz Klazomene u Maloj Aziji, osnivač kolonije Abdere; v. Plutarhovu priču o
njemu u spisu *Praecepta gerendae reipublicae* (*Moralia* 812A).

³⁴ Parmenion je bio jedan od generala i ljudi od poverenja Filipa II, a potom i Aleksan-
dra. Njegov sin Filota, takođe jedan od najboljih Aleksandrovih generala, optužen je za
zaveru, i Aleksandar je naredio da se obojica ubiju (Plutarh, *Aleksandar* 48–49).

³⁵ Vidi Plutarh, *Dion* 57.

³⁶ Misli se na Rubelija Plauta, praunuka cara Tiberija po ženskoj liniji. Neron ga je ubio
strahujući da bi mogao pretendovati na carsku vlast (Tacit, *Anali* 14,57 i dalje).

³⁷ Elije Sejan bio je komandant pretorijanskih trupa i poverljiva osoba cara Tiberija, a
njegov uticaj i politička moć su se vremenom izuzetno uvećali. Pošto je Tiberije posum-
njao da mu se priprema zavera, ubio je Sejana, mnoge njegove prijatelje i članove
porodice (god. 31; Tacit, *Anali* 5,7 i dalje).

³⁸ Vidi Euripid, *Medeja* 1136 i dalje.

³⁹ Euripidov stih, verovatno iz *Piritoja*. Nauck, *Trag. Gr. Fr.*, Euripides 595.

⁴⁰ Tukidid 2,51.

⁴¹ Aristotel na više mesta (npr. *Eth. Nic.* 9,3,4 [1165B]) ističe da je prijateljstvo moguće
ili bar najpoželjnije među jednakima. Interesantno je ipak primetiti da će neopitagorejci
uvesti kao mogućnost prijateljstvo između čoveka i božanstva, a i Jevandelja na nekoliko
mesta beleže Hristovo obraćanje apostolima kao prijateljima (φίλοι) – npr. *Lk* 12,4, *Jn*
11,11 i 15,13–14.

⁴² Upor. Aristotel, *Eth. Nic.* 8,8,5–7 [1159B].

⁴³ Teognid 215–216.

⁴⁴ Božanstvo koje je imalo moć transformacije u različite oblike; upor. *Odiseja* 4,383
i dalje.

PERI POLUFILIAS

1 Mšwna tŃn QettalŃn o„Ńmenon ™n lŃgoij fkanŃj gegumnfsqai ka^ toàto d¼ tŃ ØpŃ toà [93B] 'Empedoklšouj legŃmenon

sof...hj ™p' ¥kroisi gam...zein
°rèthsen Ð Swkrfthj t... çret» ™stin· çpokrinamšnou d'
„tamŃj ™ke...nou ka^ proce...rwj Őti ka^ paidŃj ™stin çret¼
ka^ presbŰtou ka^ çndrŃj ka^ gunaikŃj ka^ ¥rcontoŃj ka^
„diètou ka^ despŃtou ka^ qerfpontoŃj, »eà g'«, e•pen Ð
Swkrfthj, »Őti m...an çret¼n a„thqe^j smĀnoŃj çretŃn
kek...nhkaj«, oŰ kakŃj tekmairŃmenoŃj Őti mhdem...an e„dēj
çret¼n Ð ¥nqrwpoŃj poll|j çnŃmazen. «r' oân oŰc^ ka^ ¹m<n
¥n tij ™picleufseien Őti mhdšpw [93C] m...an fil...an
kekthmšnoi beba...wj foboŰmega m¼ lfqwmn e„j polufil...an
™mpesŃnteŃj; scedŃn g|r oŰd•n diafšromen çnqrèpou
koloboà ka^ tufloà, foboumšnou m¼ Brifrewj Ð ~katŃgceir
ka^ ''ArgoŃ Ð panŃpthj gšnhtai. ka...toi tŃn ge par| tŰ
MenfndrJ nean...skon ØperfuŃj ™painoàmen e„pŃnta
gaumastŃn Őson nom...zein

çgaqŃn >kaston, "næcV f...lou skifn.

2 'Enant...on d• met| pollŃn ¥llwn oŰc ¼kista g' e„j
fil...aj ktĀsin ¹m<n ¹ tĀj polufil...aj Őrexij, éesper
çkolfstwn gunaikŃn, tŰ pollfkij ka^ [93D] pollo<j
sumplškesqai tŃn prètwn krate<n m¼ dunamšnoiŃj çmelou-
mšwnn ka^ çporreŃntwn· m©llon d' éesper Ð tĀj `UyipŰlhj
trŃfimoŃj e„j tŃn leimŃna kaq...saj ædrepen

>teron ™f' ~tšrJ a„rŃmenoŃj

¥greum' çnqšwn ¹domšnv yuc´

tŃn»pion ¥plhston æcwn,

oŰtwj >kaston ¹mŃn di| tŃ filŃkainon ka^ ;y...koron Ð
prŃsfatoŃj çe^ ka^ çnqŃn ™pfgetai, ka^ metat...qhsi poll|j

Đmoà ka^ çtele<j çrc|j prfttontaj fil...aj ka^ sunhqe...aj,
ærwti toà diwkomšnou parercomšnouj tŃn
katalambanŃmenon.

[93E] PrŃton m•n oân éesper çf' ~st...aj çrxçmenoi tÁj toà
b...ou f»mhj çn Øp•r f...lwn beba...wn çpolšloipen 'm<n, tŃn
makrŃn ka^ palaiŃn a„îna mçrtura çma toà lŃgou ka^
sŰmboulon lfbwmen, 'm n ú kat| zeàgoj fil...aj lšgontai
QhseÝj ka^ Peir...qouj, 'AcilleÝj ka^ Pçtrokloj, 'Oršsthj
ka^ Pulçdhj, Fint...aj ka^ Dçmwn, 'Epameinèndaj ka^
Pelop...daj. sŰnnomon g|r ' fil...a zŰon oŰk çgela<Ńn 'mstin
oŰd• koloiçdej, ka^ tŃ ŷllon aŃtŃn 'ge<sqai tŃn f...lon
ka^ prosagoreŰein ~ta<ron æj >teron, oŰdšn 'mstin À mštrJ
fil...aj tí duçdi crwmšnwn. oŰte g|r doŰlouj oŰte f...louj
æsti kt»sasqai polloÝj çp' Ńl...gou nom...smatoj. [93F] t... oân
nŃmisma fil...aj; eŰnoia ka^ çfrij met' çretÁj, in oŰd•n
æcei spanièteron ' fŰsij. Ógen tŃ sfŃdra file<n ka^
file<sqai prŃj polloÝj oŰk æstin, çll' éesper of potamo^
poll|j sc...seij ka^ katatom|j lambçnontej çsgene<j ka^
lepto^ çsousin, oŰtw tŃ file<n 'm n yuci sfodrŃn pefukŃj
e„j polloÝj merizŃmenon 'm xamauroàtai. diŃ ka^ tŃn zŃwn
tŃ filŃteknnon to<j monotŃkoij „scurŃteron 'm mfŰetai, [94]
ka^ ``Omhroj çgaphtŃn uŷŃn Ńnomçzei »moànon thlŰgeton«,
toutšsti tŃn to<j m»t' æcousin >teron goneàsi m»q' >xousi
gegenhmšnnon.

3 TŃn d• f...lon 'me<j »moànon« m•n oŰk çxioàmen e•nai,
met' ŷllwn d• »thlŰgetŃj« tij ka^ Ńy...gonoj æstw, tŃn
qruloŰmenon 'm ke<non crŃnJ tŃn çlŃn sugkatedhdokçj
mšdimnon, oŰc éesper nân pollo^ f...loi legŃmenoi
sumpiŃntej çpax À susfair...santej À sugkubçŰsantej À
sugkatalŰsantej, 'm k pandoke...ou ka^ pala...straj ka^
çgor©j fil...an sullšgousin. 'En d• ta<j tŃn plous...wn ka^
'gemonikŃn [94B] o„k...aij polÝn Ńclon ka^ qŃrubon

çspazomšnwn ka^ dexioumšnwn ka^ doruforoŮntwn Đrĩntej
eŮdaimon...zousi toŮj poluf...louj. ka...toi ple...onfj ge
mu...aj ™n to<j Ńptan...oij aŮtĩn Đrĩsin. çll' oŮq' aátai tÁj
licne...aj oŮt' ™ke<noi tÁj cre...aj ™pilipoŮshj
paramšnousin.

™pe^ d' ¹ çlhqin¾ fil...a tr...a zhte< mflista, t¾n çret¾n
æj kalòn, ka^ t¾n sun»qeian æj ¹dŮ, ka^ t¾n cre...an æj
çnagka<on (de< g|r çpodšxasqai kr...nanta ka^ ca...rein
sunònta ka^ crÁsqai deòmenon, § pŋnta prŮj t¾n
polufil...an Øpenantioàtai, ka^ mflistf pwj tŮ kuriètaton
¹ kr...sij), skeptšon d¾ prĩton e,, dunatòn ™stin [94C] ™n
brace< crònj dokimfsai coreut|j sugcoreusomšnouj,
™rštaj Đmorroq»sontaj, o,,kštaj crhmftwn ™pitřòpouj À
tšknwn paidagwoŮj ™somšnouj, m»ti ge f...louj polloŮj
e,,j çgĩna pfshj tŮchj sunapodusomšnouj, ĩn >kastoj
aŮtòj q' aøtòn

prfsswn eà t...qhsin e,,j mšson,

toà dustucoàj te lagcfnwn oŮk ¥cgetai.

oŮte naàj g|r ™p^ tosoŮtouj >lketai ceimĩnaj e,,j
qflattan, oŮte cwr...oij qrigcoŮj ka^ limšsi probellousin
>rkx ka^ cèmata thlikoŮtouj prosdecòmenoi kindŮnouj ka^
tosoŮtouj, [94D] óswn ™paggšlletai fil...a katafug¾n ka^
bo»qeian, Ńrqĩj ka^ beba...wj ™xetasqe<sa· tĩn d'
çnexetfstwj pararrušntwn éesper nomismftwn çdok...mwn
™legcomšnwn

of m•n ™sterhmšnoi

ca...rousin, of d' æcontej eŮcontai fuge<n.

æsti d• toàto calepŮn ka^ oŮ ·®dion tŮ fuge<n À çpoqšsqai
dusarestoumšnhn fil...an. çll' éesper sit...on blaberŮn ka^
duscerainòmenon oŮte katšcein oŮon te m¾ lupoàn ka^
diafqe<ron oŮt' ™kbellein oŮon e,,sÁlqen çll' e,,decq•j

ka^ sumpefurmsnon ka^ çllòkoton, oÛtw f...loj ponhrÕj À
sÛnesti lupîn ka^ lumainòmenoj, À b...v met' æcgraj [94E] ka^
dusmene...aj ésper col» tij ™xšpese.

DiÕ de< m¼ ·vd...wj prosdšcesqai mhd• koll®sqai to<j
™ntugcfnousi mhd• file<n toÝj dièkontaj, çll| toÝj
çx...ouj fil...aj dièkein. oÛ g|r afretšon pñntwj tÕ ·vd...wj
;liskòmenon. ka^ g|r çpar...nhn ka^ bñton ™pilambanomšnhn
Øperbñntej ka^ diwsfmenoi bad...zomen ™p^ t¼n ™la...an ka^
t¼n ¥mpelon. oÛtwj çe^ m¼ tÕn eÛcerîj periplekòmenon
poie<sqai sun»qh kalòn, çll| to<j çx...oij spoudÁj ka^
çfel...moij aÛtoÝj periplškesqai [94F] dokimēzontaj.

5 ``Wspër oân Ð Zeàxij a,,tiwmšnwn aÛtòn tinwn Óti
zwgrafe< bradšwj, »Ðmologî«, e•pen, »™n pollù crònJ
grf fein, ka^ g|r e„j polÚn«, oÛtw fil...an de< ka^
sun»qeian sózein paralabòntaj ™n pollù kriqe<san. «r'
oân kr<nai m•n oÛk æsti polloÝj f...louj ·®dion, sune<nai
d• pollo<j Ðmoà ·®dion, À ka^ toàto çdÚnaton; ka^ m¼n
çpòlaus...j ™stin ¹ sun»qeia tÁj fil...aj, ka^ tÕ ¼diston ™n
tù sune<nai ka^ sundihmereÛein

oÛ m•n g|r zwo...ge f...lwn çpfneugen ~ta...rwn
boul|j ~zòmenoi bouleÛsomen.

[95] ka^ per^ toà 'Odussšwj Ð Menšlaoj

oÛdš ken ¥llo
¥mme diškrinen filšontš te terpomšnw te,
pr...n g' óte d¼ qanftoio mšlan nšfoj çmfekfluye.

toÛnant...on oân æoiken ¹ kaloumšnh polufil...a poie<n. ¹
m•n g|r sunfgei ka^ sun...sthsî ka^ sunšcei katapuknoàsa
ta<j Ðmil...aij ka^ filofrosÚnaij

æj d' ót' ÑpÕj gfla leukÕn ™gòmfwsen ka^ ædhse

[95B] kat' 'Empedoklša (toiaŭthn g|r ¹ fil...a boŭletai poie<n ~nðthta ka^ sŭmphxin), ¹ d• polufil...a di...sthsi ka^ çposp´ ka^ çpostršfei, tū metakale<n ka^ metafšrein ŷllote prŌj ŷllon oŭk ˆısa kr©sin oŭd• kðllhsin eŭno...aj ˆn tı sunhqe...v pericuqe...sv ka^ page...sv genšsqai. toàto d' eŭqŷj Øpobŷllei ka^ tŷn per^ t|j Øpourg...aj çnwmal...an ka^ duswp...an. t| g|r eŭcrhsta tÁj fil...aj dŭscrhsta g...gnetai di| tŷn polufil...an.

»ŷllon trðpon« g|r »ŷllwn ˆge...rei front^j çnqrèpwn«

oŭte g|r af fŭseij ¹mın ˆp^ taŭt| ta<j Ðrma<j ·špousin, oŭte túcai j Ðmotrðpoi j çe^ sŭnesmen. of te tın prfxewn [95C] kairo^ kaqfper t| pneŭmata toŷj m•n fšrousi to<j d' çntip...ptousi.

6 Ka...toi k"n pŷntej ˆma tın aŭtın of f...loi dšwntai, calepŌn ˆxarkšsai p©si bouleuomšnoi j À politeuomšnoi j À filotimoumšnoi j À Øpodecomšnoi j. "n d' ~n^ kairū diafðroi j prfgmasi ka^ pŷqesi prostugcfnonte j Ðmoà parakalısın Ð m•n plšwn sunapodhme<n, Ð d• krinðmeno j sundike<n, Ð d• kr...nwn sundikfzein, Ð d• piprfskwn À çgorfzwn sundioike<n, Ð d• gamın sunqŭein, Ð d• qŷptwn sumpenqe<n,

pðlij d' Ðmoà m•n gumiamŷtwn gšmV, Ðmoà d• paifnwn te ka^ stenagmŷtwn

¹ polufil...a. [95D] p©si m•n çm» canon pare<nai, mhden^ d' ŷtopon, ~n^ d' Øpourgoànta proskroŭein pollo<j çniarðn.

oŭde^j g|r çgapın aŭtŌj çmele<q' ¹dšwj.

Ka...toi t|j ċmele...aj ka^ ·vqum...aj tîn f...lwn praðteron
fšrousi, ka^ t|j toiaŮtaj ċpolog...aj ċmhn...twj dšcontai
par' aŮtîn»™xelaqðmhn«»°gnðhsa.« Ð d• lšgwn »oŮ paršsth
soi d...khn æconti, paristfmhn g|r ~tšrJ f...lJ«, ka^
»puršttonf s' oŮk e•don, tû de<ni g|r f...louj ~stiînti
sunhscoloŮmhn« a„t...an tĂj ċmele...aj t¼n ~tšrwn
™pimšleian poioŮmenoj oŮ lŮei t¼n mšmyin, [95E] ċll|
prosepibŮllellei zhlotup...an. ċll' of pollo^ t|j polufil...aj
š dŮnantai paršcein mðnon æj æoike skopoàsin, š d'
ċntapaitoàsi parorîsi, ka^ oŮ mnhmoneŮousin Óti de< tŮn
pollo<j e„j š de<tai crèmenon pollo<j deomšnoi
ċnqupourge<n. éesper oân Ð Brifrewj ~katŮn cers^n e„j
pent»konta forîn gastšraj oŮd•n 'mîn plšon e•ce tîn ċpŮ
due<n cero<n m...an koil...an dioikoŮntwn, oŮtwj ™n tû
f...loij crĂsqai pollo<j ka^ tŮ leitourge<n pollo<j
ænesti ka^ tŮ sunagwni©n ka^ tŮ sunascole<sqai ka^
sugkfmnein. oŮ g|r EŮrip...dV peistšon lšgonti

crĂng|r metr...an e„j ċll»louj
fil...an qnhtoŮj ċnak...rnasqai
[95F] ka^ m¼prŮj ¥kron muelŮn yucĂj,
eŮluta d' e•nai qšlgħtra frenîn,
ċpð t' ésasqai ka^ xunte<nai,

kaqfper pðda neěj ™ndidŮnti ka^ prosfgonti ta<j cre...aij
t¼n fil...an. ċll| toàto mšn, ð EŮrip...dh, metaqîmen ™p^ t|j
æcgraj, ka^ keleŮwmen »metr...aj« poie<sqai t|j diafor|j
ka^ »m¼prŮj ¥kron muelŮn yucĂj, eŮluta d' e•nai« m...sh ka^
Ŋrg|j ka^ memyimoir...aj ka^ Øpono...aj. [96] ™ke<no d• m©llon
'm<n para...nei tŮ PuqagorikŮn »m¼ pollo<j ™mbŮllein
dexifn«, toutšsti m¼ polloŮj poie<sqai f...louj mhd•
polŮkoinon mhd• pfndhmon ċspfzesqai fil...an, ka^ prŮj >n'
¥n tij Ĭ met| pollîn paqîn e„sioàsa, in tŮ m¼ sunagwni©n

ka^ sunfcqesqai ka^ sumpone<n ka^ sugkinduneŭein pfnu
dŭsoiston to<j ™leugšroi j ka^ genna...oij ™st...n.

Tõ d• toà sofoà C...lwnoj ÷lhqšj, Õj prÕj tÕn e„põnta
mhdšna æcein ™cqrõn »æoikaj«, æfh, »sŷ mhd• f...lon æcein.«
af g|r æcgrai ta<j fil...aij eŭqŷj ™pakolougoàsi ka^
sumplškontai, 7 [96B] ™pe...per oŭk æsti f...lon m¼
sunadike<sqai mhd• sunadoxe<n mhd• sunapecqfnesqai of
g|r ™cgro^ tÕn f...lon eŭqŷj Øforînta... te ka^ misoàsin, of
d• f...loi pollfki j fqonoàs... te ka^ zhlotupoàsi ka^
perispîsin. éesper oân Ð tù Timhs...v per^ tÁj çpoik...aj
doqe^j crhsmÕj prohgðreuse

smÁna melissfwn tfca toi ka^ sfÁkej æsontai,

oŭtwj of f...lwn zhtoàntej ~smÕn ælaqon ™cqrîn sfhkia<j
peripesðntej.

Ka^ oŭk †son ŷgei staqmÕn ™cgroà mnhsikak...a ka^ f...lou
cfrij. Óra d• toŷj Filètou ka^ Parmen...wnoj f...louj ka^
o„ke...ouj [96C] § dišqhken 'Alšxandroj, § toŷj D...wnoj
Dionŭsioj toŷj Plaŭtou Nšrwn ka^ toŷj Shianoà Tibšrioj
strebloàntej ka^ çpoktinnŭontej. æj g|r tÕn Kršonta tÁj
qugatrÕj oŭd•n Ð crusÕj oŭd' Ð pšploj çfšlei, tÕ d• pàr
çnafq•n a„fnid...wj prosdramõnta ka^ periptŭxanta
katškause ka^ sunapèlesen, oŭtwj ænioi tîn f...lwn oŭd•n
çpolaŭsantej eŭtucoŭntwn sunapðlluntai dustucoàsi. ka^
toàto mflista pfscousin of filðsofoi ka^ car...entej, æj
Qhseŷj tù Peir...qJ kolazomšnJ ka^ dedemšnJ

a„doàj çcalkeŭtoisin æzeuktai pšdaij,

[96D] ™n d• tù loimù fhsin Ð Qoukud...dhj toŷj çretÁj mflista
metapoïoumšnouj sunapðllusqai to<j f...loi j nosoàsin.
°fe...doun g|r sfîn aŭtîn „ðntej par| toŷj ™pithde...ouj.

8 ``Oqen oÛtw tÁj çretÁj çfeide<n oÛ prosÁkon ¥llot' ¥lloij sundšontaj aÛt¼n ka^ sumplškontaj, çll| to<j çx...oij t¼n aÛt¼n koinwn...an fulfttein, toutšsti to<j Ðmo...wj file<n ka^ koinwne<n dunamšnoij. ka^ g|r d¼ toàto p£ntwn mšgistÒn ¯stin ¯nant...wma prŒj t¼n polufil...an, Óti tÍ fil...v gšnesij di' ÐmoiÒthtÒj ¯stin. Ópou g|r ka^ t| ¥yuca t|j m...xeij prŒj t| çnðmoia poie<tai met| b...aj çnagkazðmena [96E] ka^ ņklfzei ka^ çganakte< feŰgonta çp' çll»lwn, to<j d• suggenšsi ka^ o„ke...oij Ðmopage< kerannŰmena ka^ pros...etai t¼n koinwn...an le...wj ka^ met' eŰmene...aj, pÎj oŒÒn te fil...an ¼qesi diafðroi j ¯ggenšsqai ka^ p£qesin çnomo...oij ka^ b...oij ~tšraj pro- airšseij æcousin; ¹ m•n g|r per^ yalmoÝj ka^ fðrmiggaj ;rmon...a di' çntifènwn æcei tŒ sŰmfwnon, ņxŰths ka^ barŰthsin ;mwsgšpwj ÐmoiÒthtoj ¯ggignomšnhj. tÁj d• filikÁj sumfwn...aj taŰthj ka^ ;rmon...aj oÛd•n çnðmoion oÛd' çnèmalon oÛd' ¥nison e•nai de< mšroj, çll' ¯x ;p£ntwn Ðmo...wj ¯cÒntwn [96F] Ðmologe<n ka^ Ðmoboule<n ka^ Ðmo- doxe<n ka^ sunomopage<n, ésper mi©j yucÁj ¯n ple...osi diVrhmsnhj sèmasi.

9 T...j oân ¯stin oÛtwj ¯p...ponoj ka^ metfboltoj ka^ pantodapŒj ¥nqrwpoj, éste pollo<j ~autŒn toà Qeðgnidoj parainoàntoj

poulŰpodoj nðon †sce polucrðou, Œj pot^ pštrV,
tÍ per Ðmil»sV, to<oj „de<n ¯ffnh;

ka...toi toà polŰpodoj af metabola^ b£qoj oŰk æcousin, çll| per^ aÛt¼n g...gnontai t¼n ¯piffneian, stufðthti ka^ manðthti t|j çporro...aj tÎn plhsiazðntwn çnalambfnousan. [97] af d• fil...ai t| ¼qh zhtoàsi sunexomoioàn ka^ t| p£qh

ka^ toŸj lÒgouj ka^ t| ™pithdeŸmata ka^ t|j diaqšseij.
 Prwtšwj tinŌj oŸk eŸtucoàj oŸd• pfnu crhstoà tŌ ærgon,
 çll' ØpŌ gohte...aj ~autŌn e„j >teron e•doj ™x ~tšrou
 metallfttontoj ™n taŸtù pollfkiij, filològoij
 sunanagignèskontoj ka^ palaista<j sugkoniomšnou ka^
 filoq»roij sugkunhgetoàntoj ka^ filopŌtaij
 summeguskomšnou ka^ politiko<j sunarcairesifzontoj,
 „d...an ½gouj ~st...an oŸk æcontoj. æj d• t¼n çschmftiston of
 fusiko^ ka^ [97B] çcrèmaton oŸs...an ka^ Ÿlhn lšgousin Øpo-
 keimšnhn ka^ trepomšnhn Øf' aŸtÁj nà n m•n flšgesqai nà
 d' ™xugra...nesqai, tot• d' ™xaeroàsqai p»gnusqai d'
 aâqij, oŸtwj Ÿra tí polufil...v yuc¼n Øpoke«sqai de»sei
 polupaqÁ ka^ polŸtropon ka^ Øgr|n ka^ ·vd...an metabfl-
 lein. çll' ¹ fil...a stfšimŌn ti zhte< ka^ bšbaion Áqoj ka^
 çmetfptwton ™n mi´ cèrv ka^ sunhqe...v· diŌ ka^ spfnion ka^
 duseŸretŌn ™sti f...loj bšbaioj.

Sadržaj sveske 25 (1/2002)

[iz Uredništva]	5
ALEKSANDAR LOMA	
Mitski koreni filozofije (= <i>LInt</i> 8–9)	7
DANIEL MARKOVIĆ	
Mesec borbe protiv kolektivne amnezije: Aristotel, <i>O pamćenju i sećanju</i> (= <i>LInt</i> 6)	41
BOGDANA ĐUKIĆ	
Jedan antički odgovor na svedremeno pitanje: Plutarh, <i>Da li je moguće imati mnogo prijatelja</i> (= <i>LInt</i> 7)	69
ANA PETKOVIĆ	
Retrospektivno pripovedanje: propast i novi početak ili početak propasti (= <i>LInt</i> 23)	83
VOJIN NEDELJKOVIĆ	
»Sami sebe zapličemo«. ili Funkcija i disfunkcija latinskog refleksiva (= <i>LInt</i> 3)	95
MARJANCA PAKIŽ	
Recepti, zortovi i pehovi: Horacije, <i>Satira</i> II 8 (= <i>LInt</i> 12)	117
MARJANCA PAKIŽ	
Gozba s (ne)prijatnostima: Juvenal, Peta satira (= <i>LInt</i> 2)	125
MILENA JOVANOVIĆ	
Jugoslovenska asocijacija za klasične studije	137